

نگاه تاریخ

عشایر استان ایلام

زندگی به سبک تاریخ

محمد نور اللهی

■ زندگی عشایر کوچ‌نشین همواره یکی از مهم‌ترین جاذبه‌های استان ایلام را تشکیل می‌دهد. عشایر استان ایلام دارای مسکن خاص، صنایع دستی و لباس‌های رنگارنگ و دیدنی خود هستند و به همین لحاظ برای بازدیدکنندگان جذابند.

به طور کلی عشایر ایران معیشت و آداب و رسوم خاص خود را دارند و در ایران یکی از جذاب‌ترین شیوه‌های زندگی اجتماعی به شمار می‌آید. استان ایلام به سبب شرایط آب و هوایی و کوهستانی بودن، محل ییلاق و قشلاق ایل‌ها و عشایر استان‌های اطراف است.

قسمت‌های شمالی و مرکزی استان ایلام در حوالی کبیرکوه محل کوچ عشایری است که در فصل گرما به ییلاق می‌روند و نواحی جنوبی استان مانند مهران و دهلران محل کوچ عشایری است که در فصل سرد به قشلاق می‌روند.

مسکن عشایر ایلام از مصالح طبیعی همان ناحیه تهیه می‌شود و مهم‌ترین آنها سياه‌چادر، کولا، کپر و زمگه نام دارند. کولا یک مسکن روستایی است که مخصوص فصل تابستان بوده و از شاخ و برگ درختان تهیه می‌شود و مسکن خنکی است که برپا کردن آن زیاد طول نمی‌کشد. کپر محل زندگی دام‌های عشایر است و به ندرت افراد در آن ساکن می‌شوند و زمگه زیستگاه عشایری در فصل زمستان است.

محل زندگی عشایر و دام‌هایشان همیشه به گونه‌ای طراحی می‌شود که در زمستان و تابستان دمای هوا کنترل شود. مهم‌ترین ایل‌های استان عبارتند از: ایل ارکوزاری، ایل ایوان، ایل کلهر، ایل ملکشاهی، ایل خزل، ایل شوهران، ایل کرد، ایل میخاسخ، ایل علی شروان، ایل دوستان، ایل هند مینی، ایلی‌ای هلبلان و زردلان و عشایر عرب. ایل ارکوزاری یکی از ایل‌های بزرگ استان ایلام است که در بخش چوار زندگی می‌کنند. زبان آنان کردی است و شیعه مذهب (اثنی عشری) هستند. ایل ایوان از مهم‌ترین ایل‌های استان ایلام است و در ایوان غرب (شمال ایلام) زندگی می‌کنند. شغل آنان اغلب کشاورزی و دامداری است. اهالی این ایل کردزبان بوده و شیعه‌مذهب هستند و ییلاق آنان کوه‌های اطراف ایوان و قشلاق جلگه ایوان است.

ایل کلهر نیز که در کرمانشاه و گیلانغرب زندگی می‌کنند کردزبان هستند و مذهب شیعه دارند.

ایل ملکشاهی از بزرگ‌ترین ایل‌های استان

است که اهالی آن در شهرستان مهران ساکن هستند. به زبان کردی صحبت می‌کنند و مذهب شیعه دارند. محل اصلی این ایل دهستان شوهران است. در ارتفاعات کبیرکوه ییلاق دارند و قشلاق آنان در نواحی مرزی مهران و دهلران است. ایل کرد در بخش‌هایی از زرین‌آباد، آبادان، حومه شهرستان دهلران و قسمت‌هایی از موسیان و مهران ساکن هستند.

ایل میشخاص از ایل‌های توابع شهرستان ایلام است که در فصل قشلاق از مسیر شاه نجخیر به محلی به نام دهل‌بان بیسن صالح‌آباد و گلان می‌روند و ییلاق آنها همان منطقه میشخاص است.

ایل علی‌شروان در دهستان علی‌شروان از توابع بخش بدره در شهرستان ساکن هستند. برای قشلاق به دامنه کوه‌های مله‌روته و چمن‌گل می‌روند و ییلاق را در ارتفاعات کوه سیون، باریک‌آب و خرگ‌آب می‌گذرانند.

مردم ایل دوستان در دهستان دوستان از بخش بدره در شهرستان ساکنند. قشلاق در اوایل آبان‌ماه به کوه سیاه پیر و کناره رود سیمره می‌روند و در ییلاق به ارتفاعات کبیرکوه کوچ می‌کنند. ایل هند مینی در دهستان هند مینی از بخش بدره دره‌شهر به سر می‌برند. قشلاق به کناره رود سیمره و دامنه کوه لهار و در ییلاق به ارتفاعات کبیرکوه کوچ می‌کنند.

عشایر عرب نیز در قسمت‌های گرمسیری جنوبی استان ایلام ساکن هستند، در موسیان و دهلرران و مهران زندگی می‌کنند و از مهم‌ترین طایفه‌های عشایر عرب می‌توان به طایفه ملخاوی (ملک خطایی) و صیفی اشاره کرد.

تاریخچه عشایر ایلام

هفته گذشته پنجمین همایش شورای سیاستگذاری ثبت آثار تاریخی در استان البرز برگزار شد. در این همایش ده‌ها اثر دیگر به ثبت در فهرست آثار ملی درآمدند. با این حال بحثی که چندین سال است از سوی کارشناسان مطرح می‌شود عدم توجه به جرایم این آثار است.

اولین بار در کشور در سال ۱۳۰۴ هجری خورشیدی فهرستی شامل ۸۰ اثر تاریخی دارای قابلیت ثبت ملی توسط رزست هر تفسلده، باستانشناسان و ایرانشناس برجسته آلمانی تهیه شد، پس از آن در سال ۱۳۰۷ آندره گنار فرانسوی از سوی اداره عتیقه‌جات استخدام شد و در سال ۱۳۰۹ فهرستی از ۳۸۵ اثر تاریخی به این منظور تهیه کرد و رایه داد. در ۱۲ اثر ثبتی، ۱۳۰۹ قانونی به نام قانون عتیقه‌جات در مجلس شورای ملی به تصویب رسید که طبق فصل اول قانون «تمامی آثار اقوامی که تا انتهای دوره زندیه در خاک ایران زندگی کرده‌اند، عتیقه نامیده می‌شود.» در نهایت هشتم بهمن ۱۳۱۳ اثر با نام «سلیمان تپه، زیزه، مازیر یا زیر تپه» که در تاریخ ۲۴ شهریور سال ۱۳۱۰ توسط آندره گنار معرفی شده بود به عنوان اولین اثر فهرست آثار ملی به ثبت رسید. براساس قانون بنا، اماکن ثبت شده معاف از مالیات و عوارض هستند و حفاظت و مرمت آنها بر عهده دولت است، اما این مساله خللی در مالکیت صاحبان اثر وارد نمی‌کند، در زمان فروش نیز تنها دولت حق خرید آثار ثبت شده در فهرست آثار ملی را دارد.

با این حال از آن تاریخ تاکنون با نگاهی به شیوه‌های ثبت آثار تاریخی در فهرست آثار ملی متوجه می‌شویم این روند دست‌خوش تغییرات زیادی شده است. پنجمین همایش شورای سیاست‌گذاری ثبت آثار هفته گذشته در استان البرز برگزار شد و در این دوره از همایش در حدود ده‌ها اثر تاریخی به ثبت ملی رسید.

براساس اخبار منتشر شده از سوی سازمان میراث فرهنگی تنها در سومین روز از همایش شورای سیاست‌گذاری ثبت آثار در استان البرز، استان‌های مختلف کشور در مجموع ۲۸۰ پرونده تاریخی ارائه کردند که از این میان، ۲۴۳ پرونده به ثبت ملی رسید. از میان ۲۸۰ پرونده تاریخی ارائه شده در این روز که در بخش‌های محوطه‌ها، سازه‌ها و تپه‌های تاریخی ارائه شده بود، ۲۷ پرونده نیز نتوانست آرای مثبت کارشناسان کمیته ثبت ملی را به خود اختصاص دهد و این پرونده‌ها به ثبت ملی نرسیدند.

با وجود آنکه تعیین حریم از اصلی‌ترین موارد درج شده در قانون برای ثبت ملی یک اثر تاریخی به شمار می‌آید، این کار از تجزوات و ساخت وساز در حریم و عرصه آثار جلوگیری می‌کند. اما همچنان بحث عدم تعیین حریم برای آثار وارد شده در فهرست آثار ملی به قوت خود باقی است.

پیش از این «شرق» در گزارشی در این‌باره نوشته بود: «از مردادماه ۸۴ تا تیر ماه سال ۹۰، سازمان میراث فرهنگی در هر ۲۸ دقیقه یک اثر را در فهرست آثار ملی ثبت کرد. اما با این وجود از ۲۶ هزار و ۳۰۰ اثری که در این دوره به ثبت رسیده، تنها حدود ۵۲۰ تعیین حریم انجام شده است.» ثبت آثار تاریخی کشور در فهرستی تحت عنوان آثار ملی از سال ۱۳۱۰ آغاز شد، از آن تاریخ تا قبل از آغاز به کار دولت اول محمود احمدی‌نژاد (سال۱۳۸۴) تنها ۳۶۰۰ اثر که به ثبت ملی رسیده بود. عدم توجه به اصل اساسی تعیین حریم در موارد ثبت شده پیش از سال ۸۴ نیز وجود داشت، اما پس از این زمان ثبت آثار در فهرست آثار ملی بدون تعیین عرصه و حریم شدت بیشتری یافت. به عنوان مثال در میان آثاری که با شماره یک تاهزار در فهرست آثار ملی به ثبت رسیده‌اند، ۳۷۵ اثر دارای حریم مصوب و ضوابط مشخص است، اما در مقابل از شش‌هزار اثری که اخیراً در این فهرست ثبت شده‌اند، تنها یک اثر تعیین حریم شده است. از مجموع کل آثار ثبت شده در فهرست میراث ملی کشور از سال ۱۳۱۰ تا ۱۳۸۹ تنها ۱۶۵۰ اثر تعیین حریم شده با وجود ثبت ۲۶هزار و ۳۰۰ اثر در زمان دولت‌های نهم

دیده می‌شود. نویسنده سفرنامه ترکستان و ایران مردی است سوییسی به‌نام هنری موزر که در ظاهر به تبعیت دولت روسیه در آمده است. وی در ملاقاتی که با ناصرالدین‌شاه داشته، می‌نویسد: «ناصرالدین‌شاه به زبان فرانسه ختم کلام فرموده و اسم مرا تکرار و اظهار تعجب فرمودند از اینکه من رعیت روس شدم.»

موزر در سیاحتنامه خود، زمینه‌های مختلفی را بررسی کرده و از لایه‌ای سطور نوشته‌اش پیداست که او مردی زیرک، هوشیار، زیربن و کنجکاو در مسایل گوناگون است. وی هم عاشق سیاحت است و هم دل‌یسته تجارت. در ترکستان و ایران اشیای گرانبهای بسیار، از قبیل فرش‌های قدیمی ترکستانی و ایرانی و انواع ظروف خریداری می‌کند و در تهران به‌دنبال اسلحه اصفهانی و شمشیرهای قدیمی خراسانی می‌گردد. سفرنامه مذکور در دو قسمت تدوین شده است. قسمت اول: ترکستان در ۱۱ فصل و قسمت دوم: ایران در چهار فصل که البته از نظر حجم مطالب تقریباً برابرند. موزر از مرزهای شمال شرقی به ایران وارد شد. پس از ورود به بخنورد درباره این شهر چنین می‌نویسد: «مکان وسیع محکمی است. چند مسجد و ارکی دارد، که خراب و در مرکز قصبه روی تپه واقع شده است. خود شهر در وسط صفحه مرتفعی اتفاق افتاده که کوه اطراف آن را گرفته است. در این صفحه هرچه باغ و درخت ملاحظه می‌شود همگی از آن خان است که در خارج قلعه واقع و عمارت گنبددار در آن بنا شده است و به شرف اعلیحضرت اقدس همینان ناصرالدین‌شاه احداث شده است و زمانی بوده است که از آنجا عبور فرموده، به مشهد مقدس تشریف می‌برده‌اند.» (موزر، ص ۲۰۱)

وی پس از برخوردهایی که با محمدقلیخان مامور ناصرالدین‌شاه در خراسان دانسته، وی را اسباب تکدر خاطرش می‌داند و چنین می‌نویسد: «گر شخص بخواید در ایران صاحب شغل و کاری بشود تقویت و تنخواه لازم دارد.

میراث

لزوم توجه به همه بخش‌های قانون برای ثبت ملی آثار تاریخی

عدم تعیین حریم، مشکل همیشگی آثار ثبت‌شده ملی

فروغ صادقی

پنجمین همایش شورای سیاستگذاری ثبت آثار در استان البرز /عکس: chn

صورت بگیرد. این تعیین حریم‌ها اما به نظر من علمی نیست، برای اینکه تهیه هر پرونده ثبتی با تعیین حریم آن متفاوت است و هر کدام روش‌های مخصوص خود را دارند. اگر تعیین حریم به همین راحتی باشد، من شخصا می‌توانم در یک روز، ۵۰ تا تعیین حریم انجام دهم. این کار که عمده‌فروشی نیست، نباید کیفیت فدای کمیت شود. تعیین حریم اقدامی مبتنی بر برنامه پژوهشی است و حتما باید پژوهشگر مجرب و براساس اصول مشخصی آن را انجام دهد.»

او با بیان اینکه تعیین حریم آثار و بناهای تاریخی اقدامی فوری نیست، ادامه داد: «باید تعیین حریم را اقدامی سراسری دانست. نمونه‌ای از سهل‌انگاری‌ها در تعیین حریم

را مثال می‌زنم، گاهی باستانشناسی که مشغول تعیین حریم می‌شود، تنها با اقتادن یک تکه سفال روی زمین این بخش مربوطه را تاریخی می‌شناسد، در حالی که احتمال دارد که این سفال با روندگی آب در محوطه بر اثر بارندگی به جایی دور پرت شده باشد. حالا می‌خواهد، این بارندگی برای امسال باشد یا سه‌هزار سال پیش، این محوطه باید باز شود، گمانه‌زنی شود و در صورت رسیدن به

آثار، محوطه تاریخی محسوب شود و خب این اقدام هم نیاز

به زمان و نیرو و اعتبار دارد.»

به نظر می‌رسد تلاش‌های دولت برای بالا بردن رکورد آثار ثبت شده ملی از یکسو و رقابت استان‌های کشور برای افزایش تعداد آثار خود در فهرست آثار ملی برای دریافت بودجه‌های بیشتر از سوی دیگر دو عامل اصلی وارد کردن آثار به این فهرست است. همین مسایل منجر به آن شده است که در هر دوره از همایش شورای سیاست‌گذاری ثبت آثار، تعداد پرشماری از آثار ملی اعم از ملموس و ناملموس به این فهرست وارد شود بدون آنکه کوچک‌ترین توجهی به حرایم این آثار شود. از دیگر سو اما برخی نیز بر این باورند همین که دولت و سازمان میراث فرهنگی تلاش می‌کنند آثار تاریخی را به فهرست آثار ملی وارد کنند، در مجموع برای حفاظت از این آثار مفید خواهد بود چراکه در این صورت توجه رسانه‌ها و دوستداران میراث به این آثار جلب

می‌شود و به این شکل در صورت هرگونه دخل و تصرف یا آسیب‌رسانی به آنها می‌توانند اعتراض خود را حتی به لحاظ حقوقی پیگیری کنند.

سال گذشته آنوسا مومنی، مدیر کل دفتر ثبت آثار تاریخی، فرهنگی و طبیعی سازمان میراث فرهنگی کشور

در گفت‌وگویی با شرق در این‌باره گفته بود: «پیش از این برای ثبت آثار در فهرست آثار ملی، استان‌ها با هم رقابت می‌کردند و ممکن است در این زمینه تسریع عمل شده باشد، اما در مدت‌زمان حضور من فرآیند ثبت بسیار سختگیرانه شده است، به گونه‌ای که در مدت حضور من تنها حدود یک‌هزار اثر به فهرست آثار ثبت ملی وارد شده است.» مومنی در پاسخ به سوالی در رابطه با عدم تعیین حریم و عرصه آثار ثبت‌شده ملی نیز گفت: «تعیین عرصه و حریم هزینه‌های زیادی داره، مشاوران هم پول زیادی برای این کار می‌گیرند. استان‌ها به دلیل کمبود بودجه و اعتبار نتوان این کار را ندارند اما هم‌اکنون تعیین حریم آثار جزو اولویت‌های اصلی ما برای ثبت ملی آثار شده است و اگر اثری برای ثبت ملی معرفی شود در صورتی که حریم و عرصه آن تعیین نشده باشد به ثبت نخواهد رسید. این موضوع به استان‌ها هم ابلاغ شده است.»

لازم به ذکر است که فرآیند ثبت اثر در فهرست آثار ملی پنج مرحله است. ابتدا پرونده کامل در شورای ثبت استان بررسی و پس از آن به شورای ثبت کل کشور ارسال می‌شود. در این مرحله کارشناسان و متخصصان ثبت آثار در هیات‌هایی تخصصی، پرونده‌ها را از لحاظ مرمت، معماری، منظر فرهنگی و باستانشناسی بررسی کرده و به رای می‌گذارند. در صورت وجود یک نقص در پرونده هر اثری، آن اثر در فهرست آثار ملی به ثبت نخواهد رسید. براساس قانون وارد کردن نام یک اثر در فهرست آثار ثبت‌شده ملی نیازمند پرونده‌ای شامل معرفی‌نامه کامل، تعیین عرصه و حریم، توپوگرافی، پلان بنا یا محوطه، نقشه کامل، تصاویر موقعیت اثر در جوار مناطق اطراف، تهیه جداول سفال، دوره‌های مختلف تاریخی، هویت و نقش اثر، موقعیت مکانی و جغرافیایی و شرایط فیزیکی، نقشه‌های ماهواره‌ای، تصاویر هوایی و وجهات تاریخی است. با این حال ثبت نشانگر-ده آثار در این چند سال حکایت از بی‌توجهی به این اصول اساسی قوانین ثبت ملی دارد.

نفر هستند. آنهایی که از ملت روس هستند اقلا شصت نفر می‌شوند و آنها با یکدیگر متحد می‌باشند. اجزای سفارت روس کثیر است و کسانی دیگر مشاقان (نظامیان) روس و خانواده آنها است… اهالی انگلیس از حیثیت عده به واسطه گماشتگان کثیری که در تلگرافخانه است بیشتر از اهالی روس می‌باشند و اداره تلگرافخانه انگلیسی‌ها عالیجده است. عمارت سفارت انگلیس یقیناً بهترین عمارت طهران است.»

دولت اعلیحضرت اقدس پادشاه ایران محض آنکه میزان اقتدار این دولت با یکدیگر مساوی باشد، نماینده‌های سایر دول را در طهران جمع کرده است. الحال در ایران یک سفارت فرانسه، یکنفر نماینده؛ از طرف اعلیحضرت امپراتور اطریش و یک سفارت اتازونی و یک نماینده از بابعلی است. مسیو دیوالوا سفیر دولت فرانسه که آدم نجیب و باغبرتی است از ملت سوئیس تقویت می‌نماید و پرستاری اهل سوئیس به‌عهده اوست. سفارت اطریش خانهای است در طهران که غالباً مردم در آنجا هستند و از آنها پذیرایی می‌شود. زوجہ سفیر اطریش بسیار با لطف و وجیه است.» (موزر، ص ۲۶۲)

موزر در ۹۷سالگی وفات یافته است. وی با دربار‌های روسیه، اطریش و فرانسه مناسبت دوستانه داشته، از جانب دولت ایران به‌درجه سررتیبه نایل شده بود، طی مسافرت‌های دور و دراز خود در ممالک آسیای مرکزی مشرق‌زمین مقدار زیادی اشیای قیمتی عتیقه و هنری جمع‌آوری کرده و با زحمت بسیار به سوئیس آورد و همه را به «موزه تاریخ» شهر برن هدیه کرد و از طریق دیپلماتیک خدمات شایانی به نفع بوسنی و هرزگوین و آزادی آنها انجام داده است.

موزر در ۹۷سالگی وفات یافته است. وی با دربار‌های روسیه، اطریش و فرانسه مناسبت دوستانه داشته، از جانب دولت ایران به‌درجه سررتیبه نایل شده بود، طی مسافرت‌های دور و دراز خود در ممالک آسیای مرکزی مشرق‌زمین مقدار زیادی اشیای قیمتی عتیقه و هنری جمع‌آوری کرده و با زحمت بسیار به سوئیس آورد و همه را به «موزه تاریخ» شهر برن هدیه کرد و از طریق دیپلماتیک خدمات شایانی به نفع بوسنی و هرزگوین و آزادی آنها انجام داده است.

و بسیار شوخ است.»

وی درباره اهالی اروپا که در ایران ساکنند نیز آماری ارائه می‌دهد: «هالی اروپا در آن تهران آ تخمینا دیوست و پنجاه

دارد.» (موزر، ص ۲۲۹)

وی پس از عبور از دامغان و پذیرایی ضیاءالدوله حاکم

سسمان از وی بالاخره وارد تهران می‌شود. شرحی که وی

هنگام ورود به تهران می‌دهد نیز قابل توجه است: «روزه»

میراث

میراث‌نامه

کشف یک معدن سنگ آهن

۹۰۰ساله در ماسوله

■ پژوهش‌های باستانشناسی هیات گمانه‌زنی در شهر تاریخی ماسوله به پایان رسید. گمانه‌زنی‌ای که به‌منظور لایه‌نگاری و تعیین قدمت شهر تاریخی ماسوله توسط تیمی از باستانشناسان گیلان صورت گرفت منجر به کشف معدن سنگ آهن در حوزه فرهنگی ماسوله شد. پیش از این یافته‌های باستانشناسان حاکی از آن بود که منابع آهن گیلان از قفقاز تأمین می‌شود.

بررسی و شناسایی حوزه فرهنگی ماسوله که از ۹۱/۴۳۰ شروع شد ۳۵ روز به طول انجامید. در این مدت هیاتی متشکل از باستانشناسان و پژوهشگران معماری، تاریخ، مرمت اشیای تاریخی و علوم میان‌رشته‌ای به سرپرستی بهروز همزنگ موفق به کشف سنگ معدن آهن در حوزه فرهنگی ماسوله شدند. همچنین گمانه‌زنی‌هایی که در داخل لایه‌های شهر ماسوله انجام گرفت منجر به یافت آثار و سفالینه‌های اوایل دوره اسلامی و دوره متاخر اسلامی شد. بهروز همزنگ در گفت‌وگو با CHN گفت: در این تحقیقات ابتدا حوزه فرهنگی ماسوله مورد بررسی و شناسایی قرار گرفت و در محدودهای به شعاع ۲۰ کیلومتر محوطه‌های تاریخی و اسلامی، معادن و کانی‌های سطحی، جوش کوره و گدازه‌های فلزکاری و همچنین بقایای چند کوره تاریخی کشف شد.

به‌گفته‌ایرین سربست هیات باستانشناسی بخش عمده فعالیت این هیات مربوط به گمانه‌زنی در شهر تاریخی ماسوله بود که طی عملیات حفاری در چند نقطه بقایای فرهنگی ادوار تاریخی تا دوران متاخر اسلامی به‌دست آمد.

براساس نتایج اولیه می‌توان اظهار داشت شهر تاریخی ماسوله از دوره ایلخانی آباد بوده اما شواهدی نیز موجود است که نشانگر سکونت فصلی و استقرارهای غیردایمی مربوط به دوره تاریخی و به‌ویژه عصر اشکانی است.

همزنگ معتقد است، وجود چشمه‌های فراوان، جویبارها، رودخانه‌ها و طبیعت سرسبز ناحیه این نظره در تقویت می‌کند. از نسوی دیگر در بررسی محوطه‌های اقماری و روستای کهنه ماسوله علاوه بر وجود کوره‌های فلزکاری و قابلیت فناوری و استحصال آهن، بقایایی از سفال‌های پراکنده دوره تاریخی، اوایل اسلام و با توزیع فراوانی بیشتر سفال‌های قرون میانه اسلام (سقرن پنج تا ۹ هجری) قابل دستیابی است.

همچنین گستردگی معادن آهن و وجود کوره‌هایی از دیرباز تا اواخر دوره قاجاریه ذوب این

فلز و ساخت ابزار و ادوات زندگی روزمره و حتی ساخت تفنگ، توپ و تجهیزات نظامی که در آن به انجام رسیده، نشانگر اهمیت تاریخی حوزه فرهنگی ماسوله است.

به اعتقاد این باستانشناس، با توجه به پیشینه آثار باستانی مشکوفه از گیلان که بخش اعظم آن مربوط به هزاره اول ق. م و ادوار گوناگون عصر آهن است، می‌توان ادعا کرد منابع اصلی ساخت ادوات جنگی، ابزار کشاورزی و ظروف فلزی نه تنها در خارج از مرزهای گیلان نبوده بلکه مواد اولیه آن در محدوده فعلی استان و به‌ویژه از حوزه فرهنگی ماسوله تأمین می‌شده است. البته در ساخت وسایل متنوع تأثیرات فرهنگ‌های همجوار را نباید نادیده گرفت.

یکی دیگر از دستاوردهای این هیات، گمانه‌زنی در جنوب ماسوله بود که طی آن با آثار تدفین حداقل دو دوره برخورد شد. در داخل بعضی از گورها میخ‌های آهنی بلند و چهار گوش به دست آمد که این میخ‌ها در نزدیکی کشف، مچ یا حتی در زیر جمجمه پیدا شده و احتمالاً از این وسایل جهت کشتن افراد استفاده شده است.

این قیرها در لایه‌های فوقانی دارای معماری سنگ‌چین با پوشش سنگ تخت است و جهت تدفین نشانگر قدمت آنها و مربوط به دوره اسلامی است. قبور تحتانی به لحاظ معماری، اندازه و بقایای کشف‌شده از قبور قلیل قدیم‌تر بوده اما اعلام نظر قطعی در مورد آنها منوط به انجام تحقیقات آزمایشگاهی است. همچنین کشف آرامگاه کانی‌کاری‌شده و کتیبه‌دار مسجد کنه‌سر توسط این هیات به انجام رسید. حین انجام عملیات مرمتی و بنا به ضرورت مطالعات باستان‌شناختی در کنار محراب گمانه‌ای کوچک ایجاد شد که منجر به کشف کف قدیمی این مسجد و کانی‌کاری هفت‌رنگ و کتیبه‌دار مردقد ابتلا میه‌فاضل قاضلی شد که به سال ۱۳۲۰ هجری قمری فوت شده بود. ساخت این کاشی در رشت و توسط کارگاه کاشی‌سازی پوریوسف انجام شده بود.

نتایج و دستاوردهای پژوهش میدانی شهر تاریخی ماسوله پس از تکمیل و تدوین گزارش آن و انجام مطالعات آزمایشگاهی روی نمونه‌های سفالی، فلزات و سرباره‌ها ان‌شاه‌الله در آیند‌های نزدیک در اختیار علاقه‌مندان به فرهنگ این مرز و بوم و پژوهشگران و گیلان‌شناسان گذاشته خواهد شد.